

Ahmet Gazioğlu ve Andreas Onoufriou'nun Romanlarında “Öteki” İmajları: Kıbrıs, Milliyetçilik ve Savaş

The “Other” in Gazioğlu’s and Onoufriou’s Novels: Cyprus,
Nationalism and War

Şevki Kıralp*

Öz

Bu çalışmada, Kıbrıs'ta yaşayan iki toplum (Rumlar ve Türkler) için oldukça önemli bir dönüm noktası olan 1974 yılını konu alan iki eserdeki, Kıbrıslı Türk yazar Ahmet Gazioğlu'nun *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş* romanı ile Kıbrıslı Rum yazar Andreas Onoufriou'nun *İ Gi Pou Mas Egennise* (Bizi Doğuran Toprak) romanındaki “öteki” imajları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Her iki roman da milliyetçi anlatılar içermektedir. Onoufriou'nun romanındaki “ötekilerin” Türkiye, Yunan Cuntası, ABD, İngiltere ve fanatik milliyetçi Rum terör örgütleri olduğu saptanmıştır. Gazioğlu'nun romanında ise Yunanlılar (özellikle darbeci Yunan subayları) ve Kıbrıslı Rumlar “ötekilerdir”. İki roman arasındaki temel farklardan biri Onoufriou'nun

Geliş tarihi (Received): 02-04-2023 Kabul tarihi (Accepted): 20-10-2023

* Doç. Dr. (Associate Professor), Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. Lefkoşa-Kıbrıs/Cyprus International University department of Political Science and International Relations. Nicosia-Cyprus. e-mail: skiralp@ciu.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-1969-2257

Kıbrıslı Rum “ötekileri” varken Gazioğlu’nun Kıbrıslı Türk “ötekileri” bulunmamasıdır. Onoufriou, romanında Kıbrıslı Rumlar ile dostluk bağlarına atıf yaptığı Kıbrıslı Türkleri, “Kıbrıs halkı” olarak kurguladığı grubun bir parçası şeklinde yansıtmakta, fakat “azınlık” olduklarını vurgulamaktadır. Gazioğlu’nun romanında ise Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türklere yapılan haksızlıklar ile özdeşleşirken Türkiye Kıbrıslı Türklere verdiği güven ile özdeşleşmektedir. Edebiyat literatüründe, romanlardaki “öteki” imajlarını incelemek son yıllarda artış gösteren eğilimlerdendir. Bununla birlikte, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum romanlarından örnekleri karşılaştırmalı olarak ele alan “öteki” imajı incelemeleri henüz yeterli sayıda değildir. Bu çalışma vasıtasıyla literatürdeki bahse konu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktayım. İki romanı incelerken doküman analizi yönteminden yararlanılarak nitel, betimleyici ve mukayeseye dayalı bir metodoloji takip ettim.

Anahtar sözcükler: *Enosis, kimlik, 1974, Kıbrıs Türk edebiyatı, Kıbrıs Rum edebiyatı*

Abstract

This paper examines the images of “others” in Turkish Cypriot author Ahmet Gazioğlu’s novel *War and Love in Cyprus* and Greek Cypriot author Andreas Onoufriou’s novel *The Native Land* in a comparative perspective. Both novels focus on the war in 1974 that constituted a significant threshold for the two communities. Both novels comprise nationalist narratives. While for Gazioğlu, Greeks (particularly the coup makers) and Greek Cypriots are the “others”, for Onoufriou the “others” are Türkiye, Greek Junta, USA, UK and Greek Cypriot terrorist organizations. Onoufriou characterizes Turkish Cypriots as a friendly group constituting a part of the “people” yet emphasizes that they are a “minority”. In Gazioğlu’s novel, for Turkish Cypriots the trustworthy actor is Türkiye and Greek Cypriots are identified with the suppression that made Turkish Cypriots suffer. In the literature, there is a growing trend to analyze novels based on the image of the “other” they present. Nevertheless, the number of studies comparatively analyzing the “others” in Greek Cypriot and Turkish Cypriot novels is not yet satisfactory. This paper aims to fill this gap. This paper utilizes documentary analysis as its main research method. It follows a qualitative, descriptive and comparative methodology.

Keywords: *Enosis, identity, 1974, Turkish Cypriot literature, Greek Cypriot literature*

Extended summary

Research questions and purpose: This paper focuses on the novel *Kıbrıs’ta Aşk ve Savaş* (War and Love in Cyprus), written by Turkish Cypriot author Ahmet Gazioğlu and the novel *İ Gi Pou Mas Egennise* (The Native Land), written by Greek Cypriot author Andreas Onoufriou. The main goal of this paper is to analyse the image of “other” in the two novels. In other words, this paper illuminates the way Gazioğlu portrayed the Greek side and Onoufriou the Turkish side in their novels. Therefore, the paper has two research questions as “*how did Gazioğlu portray the Greek side?*” and “*how did Onoufriou portray the Turkish side?*”. Both novels focus on the Greco-Turkish conflict in Cyprus with particular interest to the 1974.

Literature review: Milas (2000) and Türkeş (2003) analysed the image of Greek “other” in various Turkish novels. The authors concluded that the image of “other” varied from novel to novel. Demiröz (2003) followed a same path for the image of Turkish “other” in Greek novels. Her analysis led to a similar conclusion as her findings indicated that the image of Turks in Greek novels varied from novelist to novelist. Kallousia (2007) examined the image of Turks in Greek Cypriot novels and reached to the conclusion that mainland Turks were generally identified with “negative” images while Turkish Cypriots were reflected as more “reasonable” figures in these novels. Aylanç (2018) focused on different approaches towards the Greco-Turkish conflict among Turkish Cypriot novels and concluded that there prevail various attitudes. Furthermore, Kınacı (2013), Udasmoro (2018) and Dündar & Bulut (2022) examined the image of “other” in only one novel. Akpınar & Şahin (2017) and Angin (2022) focused on the image of “other” in multiple novels of one specific novelist. On the other hand, Mushtaq (2010) and Gökçek (2022) investigated the “other” image in various novels of various novelists. The number of comparative analyses working on the images of “other” in a Turkish Cypriot novel and a Greek Cypriot one is relatively limited. As this paper comparatively examines the images of “others” in a Greek Cypriot and a Turkish Cypriot novel, this very point will constitute its particular contribution to the literature.

Methodology: This paper utilised a qualitative, descriptive and comparative methodology. It examined the images of “others” in two different authors’ novels that pay special attention to the crisis of 1974 in Cyprus. The paper followed a phenomenological path as it was interested in the portrayal and not the essence of the “others”. The paper argued that the image of “others” in novels are constructed and they are not static. So, it followed a constructivist ontology. Its basic research method was documentary analysis. The paper focused on the contents of the two novels with the image of the “other” (Greeks in Gazioğlu’s novel and Turks in Onoufriou’s novel). Personalities of the “others”, dialogues between characters and the plots were therefore analyzed with special attention. The political messages delivered by the two novels were also investigated. The paper also tried to explore whether there had been a form of “hierarchy” between cultures, religions, nations and ethnic groups in the two novels. Another point that the paper tried to figure out was whether the two novels created “extra-ordinary” characters among the “others”.

Results and Conclusion: One of the main differences between the two novels was the fact that Gazioğlu makes no significant reference to friendships between Greek Cypriots and Turkish Cypriots while Onoufriou on many occasions highlights the territorial ties and friendship between the two communities. While Onoufriou labels the Greek Junta and Greek Cypriot extremists/terrorists as “others”, Gazioğlu has no “internal other” within the Turkish side in his narrative. Occasionally, Onoufriou follows the post-colonial discourse and accuse British rulers because of the “divide and rule” tactics they utilized on the island. Gazioğlu appears to have no such tendency. In both novels, the entire difference between the “other” and “us” is based on national identity and nationalism. One might argue that these differences and similarities between the two novels have been shaped due to the fact that both correspond to nationalist ideologies. In addition to this, class, gender equality, social gender equality and

religion are among the determinants both authors tend to ignore in their narratives. In other words, these variables do not constitute sources of conflict in the two novels. Importantly, the main characters of the novels, Aral and Fotis do not have patriarchal images and their girlfriends Christina and Tanya are self-sufficient libertarian women. Comparative analyses examining images of the “others” in novels with different political sensitivities on social justice, gender equality, social gender equality, peace and even nationalist-conservative tendencies exceeding official ideologies are likely to be attractive research targets for future studies.

Giriş

Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş (1975) romanının Kıbrıslı Türk yazarı Ahmet Gazioğlu ve *İ Gi Pou Mas Egennise* [Bizi Doğuran Toprak] (1989)¹ romanının Kıbrıslı Rum yazarı Andreas Onoufriou arasında ilgi çekici bazı benzerlikler vardır. Her ikisinin de doğum yerleri savaş nedeniyle “karşı tarafın” elinde kalmıştır. Bunun yanında her iki roman da yazarlarının 40’lı yaşlarına ait ürünlerdir. Romanlar 1974 yılına özel önem atfederek adadaki Türk-Yunan mücadelesini konu almaktadır. 1974 yılında adada yaşananlar, her iki romanda da milliyetçi anlatılarla ele alınmaktadır. Andreas Onoufriou 1942 yılında Mağusa’da doğmuştur. Romanları ve öyküleriyle tanınmıştır. Eserleri Güney Kıbrıs, Yunanistan ve diğer ülkelerde çok sayıda ödül almıştır. Uzun yıllar PIK (Güney Kıbrıs’taki devlet radyo ve televizyon kurumu) bünyesinde çalışmalar yürütmüştür. Yunanistan ve Güney Kıbrıs’ta çeşitli yazar ve edebiyat derneklerinde faaliyetlerde bulunmuştur (Onoufriou, 2007). Ahmet Gazioğlu² ise 1931 yılında Larnaka’da doğmuş, 2020 yılında vefat etmiştir. 1962-1966 yıllarında Londra’da Kıbrıs Türk Toplum Bürosu’nda toplum temsilciliği görevinde bulunmuş, 1966-1972 yıllarında ise gazetecilik yapmıştır. Rauf Denктаş döneminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı’nda siyasal danışmanlık görevine atanmıştır. Kıbrıs Sorunu konusunda uzmanlaşmış, çok sayıda tarih kitabı yazmıştır (Gazioğlu, 2000; Kata, 2019: 105; Yeniasır, vd., 2020: 149).

Milliyetçi dil ve anlatıda millet ya da halk “biz” olarak, onun “meşru/haklı amaçlarını” ulaşmasını engelleyenler, ona karşı saldırı halinde olanlar ya da onun aleyhine faaliyet yürütenler ise “ötekiler” olarak ele alınmaktadır.³ “Öteki” dışarıda (başka bir millet ya da halk) olabileceği gibi, bazı özelliklerinden dolayı milletin/halkın “içinde” yaşasa da “bizden” sayılmayıp dışlanan grup ya da bireyler de “öteki” olarak nakledilebilmektedir (Prizel, 1998; Wodak, vd. 2009). Edebiyat halklara etkili biçimde hitap edebilme özelliği ile milliyetçilik şuru geliştirmede faydalı bir sanattır. Milliyetçi anlatıya sahip romanlarda yazarlar genellikle “biz” güzellemesi ve “öteki” kötülemesi yaparlar. Bu noktada edebiyat resmî ideolojiye katkı sağlamış olur. Bir romanı incelemek bazen bir devletin resmî ideolojisini incelemeye denktir. Resmî ideolojiler ve toplumsal belleklerde Türk ve Yunan milliyetçilikleri arasında yüzyıllardır devam eden bir uyumsuzluk söz konusudur. Örneğin, 1453 Türk tarafı için “İstanbul’un fethini”, Yunan tarafı için “Konstantinopolis’in düşüşünü” simgeler. 1821 Yunan tarafı için “ulusal diriliş”, Türk tarafı içinse “kadir kıymet bilmez Yunanlıların isyanı” anlamına gelir. 1922 Yunan tarafında bir tür felaketin ve hezimetin simgesi iken Türk tarafı için zaferin simgesidir. Bu uyumsuzluk iki tarafın romanlarında karşılıklı ötekileştirme şeklinde karşımıza çıkabilmektedir (Demirözü, 2003: 169-173). Yunan romanında “antik Yunan ve Bizans’ın va-

risi” olan Yunan ulusunun Osmanlı topraklarını hedef alan yayılcı siyasetini meşrulaştırma, Yunanlıları “uygar” Türkleri ise “barbar” olarak nakletme eğilimleri yaygındır. Bu açıdan, milliyetçi anlatıma sahip Yunan romanlarında Türkler genellikle “ötekilerdir” (Milas, 2000). Benzer bir durum Türk romanı⁴ açısından da söz konusudur. Modern Türk ulusunun doğuşunu hazırlayan en önemli tarihsel dönüm noktalarının başında, Anadolu’yu istila eden Yunanlılara, yani “ötekine” karşı verilen Kurtuluş Savaşı gelmektedir (Türkeş, 2003:17-18).

Yunan ulus-devletinin kurulması sonrasında yazılan erken dönem (1834-1880) Yunan romanlarını inceleyen Damla Demiröz’ü’ne göre Yunan resmî ideolojisi Türklerle karşı suçlayıcı bir yaklaşım sergileyerek “antik Yunan’ın ve Bizans’ın torunu olan büyük bir uygarlığın” Türkler tarafından “esaret altına alınıp soylu geçmişinden koparıldığı” iddia etmektedir (Demiröz, 2003: 173-175). Türk imajının “öteki” olarak sunulduğu eserlere Yunan romanında ilk dönemden itibaren (1834-1880) rastlanmaktadır. Bu döneme ait romanlardaki ötekileştirme yöntemleri farklılık gösterdiği gibi aralarında Türkleri ötekileştirmeyen eserler de mevcuttur (Demiröz, 2003: 169). Türk imajı Panagiotis Soutsos’un⁵ *Leandros (1834)* romanında geçmiş Hristiyan olan İstanbul’da okunan ezanı duyan Yunan karakterlerin yaşadığı hüznü ortaya çıkarmaktadır. Aynı romanda Yunanlıların vatan topraklarını genişletme mücadelesinde karşılarına çıkacak temel engel olarak da Türklerle işaret edilmektedir. Türkler İakovos Pitzipios’un *Orfani tis Xiou-Thriamvos tis Aretis* [Sakız Adasının Öksüzü-Erdemin Zaferi] (1839) romanında Yunanlılara zulmeden bir unsur olarak görülmektedir (Demiröz, 2003:178-183). Aleksandros Soutsos’un *Eksoristos tou 1831-Komikotragikon Istorima* [1831 Sürgünü-Trajikomik Anlatı] (1835) romanında ise Türkler ötekileştirilmemekte, hatta romanın yazarı Yunan bağımsızlık mücadelesi esnasında iktidara gelen Ioannis Kapodistrias’ın yönetiminden Türk yönetimini yeğlediğini ortaya koyan mesajlar vermektedir (Demiröz, 2003: 180-181).

Türk romanı matbaanın, okur-yazarlığın ve milliyetçiliğin yaygınlaştığı koşullarda bir modernite ürünü olarak doğmuştur. Dolayısıyla Türk romanı da tıpkı Yunan romanı gibi, resmî milliyetçilikle birlikte gelişmiştir (Kaya, 2019: 389). Türk ve Yunan milliyetçilikleri arasındaki mücadele Türk Edebiyatı’nda da kendine yer bulmuş ve çok sayıda romana yansımıştır. 1920-1950 yılları arasında yazılan, aralarında Halide Edip Adıvar’ın *Vurun Kahpeye (1926)*⁶, Reşat Nuri Güntekin’in *Yeşil Gece (1928)*⁷ ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban*⁸ (1932) adlı eserlerinin de yer aldığı, Kurtuluş Savaşı’nu konu alan “birinci dönem romanlarda” Yunanlılar genellikle Türklerin vatan topraklarını istila eden “ötekiler”, Türk topraklarında yaşayan Rumlar ise onların “suç ortakları” durumundadırlar. Öte yandan, bu romanlarda düşmanların yerli (Türk/Müslüman) işbirlikçileri, “gericiler”, cehalet, yoksulluk, milli mücadeleye katkıda bulunmayan köylüler ve Anadolu’daki feodal yapılar da o dönemki resmî ideolojiyle uyumlu olarak ötekileştirilmektedir (Türkeş, 2003:15-18). Türk-Yunan ilişkilerine bu romandakilerden farklı pencerelerden bakan yazarlar arasında Türk-Yunan rekabetini milliyetçiliği de aşarak ırkçı tonlarda ele alan Nihal Atsız’a ilaveten (Milas, 2000: 67-75), iki ulus arasında yeşerebilecek dostluğu ve barışı önemseyen Nazım Hikmet Ran⁹, Orhan Kemal ve Aziz Nesin gibi isimler de yer almaktadır (Milas, 2000: 153-167; 172-207). Nazım Hikmet Ran Anadolu’nun istila edilmesine karşı çıktıkları için Yunan devleti tarafından katledilen ya da hapse atılan Yunan komünistlere atıfta bulunurken (Ran, 1967: 9) Barbaros Baykara (1973: 60-63) Yorgo adlı roman

kişisinin ağzından İstanbul Rumlarının Türkleri zor durumlarında arkalarından vurduklarını, ancak bunun “emperyalistlerin” suçu olduğunu dile getirir. Talip Apaydın¹⁰ (2016: 79-80) ise Molla Mahmut ile Haceli arasındaki diyalog vasıtasıyla İzmir’e giren Yunan ordusundan Türk milletinin “ırzını namusunu iki paralık edebilecek”, “dinini ayaklar altına alabilecek” ve “camiye hayvan doldurabilecek” bir düşman olarak bahsetmektedir. Görüldüğü üzere, Türk romanında farklı Yunan imajlarına rastlamak mümkündür. Öte yandan, ifade etmekte yarar vardır ki dış Türklerin (Balkanlar’dan Çin’e uzanan geniş bir coğrafyada) verdikleri mücadele ve hem Türklük ile hem de Türkiye ile olan bağları (kültürel ve siyasal) da Türk dünyasında çok sayıda yazara ve romana ilham kaynağı olmuştur (Kolcu, 2002; Bozdoğan, 2008).

Türk romanında Kurtuluş Savaşı çok sayıda yazara ilham kaynağı olurken Kıbrıs Türk romanında¹¹ da toplumun adadaki milli mücadele dönemi (1963-1974) kendisine yaygın biçimde yer bulmaktadır. Kıbrıs Sorununun yarattığı siyasal belirsizlik (kaos) ve bu belirsizliğin insan yaşamında yarattığı trajedi kendisine Kıbrıs Türk romanında geniş biçimde yer bulmaktadır. Ayrıca, Kıbrıs Türk romanı, dünya edebiyatlarında da görüldüğü şekilde tarih, kültür ve kimliği birbirleriyle bağlantılı biçimde ele almaktadır (Aylanç, 2017: 261). Mihrican Aylanç (2018: 56) aralarında Konur Alp’in *Kıbrıs Anemonları* (1966), Özker Yaşın’ın *Mücahitler* (1970) ve Ahmet Gazioğlu’nun *Kıbrıs’ta Aşk ve Savaş* (1975) başlıklı romanlarının da bulunduğu erken döneme ait eserler arasında ulusal bilinci güçlendirmek ve resmî ideolojinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmak gibi amaçların gözlemlendiğini, bu eserlerin siyasal ve kültürel mücadelelere ışık tutan “tezli romanlar” olduğunu ortaya koymaktadır. Aylanç (2018: 56) bu yılları konu alan Numan Ali Levent’in *Sen De Direneceksin* (1977) romanı ile Oğuz Yorgancıoğlu’nun *Köklerimiz Nasıl Sallandı* (2007) ve *Köklerimiz Tek Tek Sökülüyor* (2009) gibi eserlerinin milli mücadele dönemindeki kanlı olayları tasvir ederek milliyetçi duygulara hitap ettiklerini, buna ilaveten Kıbrıs Türk romanında resmî ideoloji ile ters düşen yazarların da mevcut olduğunu ifade etmektedir. Aylanç’a göre (2018: 59) Havva Tekin’in savaş ortamında yeşeren dostlukları anlattığı *Yeşil Ada’nın Çocukları* (1998) ve barış kültürünün önemine vurgu yapan Neşe Yaşın’ın *Üzgün Kızların Gizli Tarihi* (2002) ile Mehmet Yaşın’ın *Sınırdışı Saatler* (2003) romanları milliyetçi resmî ideolojiye ters düşen örnekler arasındadır. İsmail Bozkurt’un *Bir Gün Belki* (2002) romanı ise bir Rum genç ile bir Türk gencin arasındaki aşkın adadaki çatışmaya ve milliyetçiliklere kurban gidişini konu almaktadır (Aylanç, 2016: 48). Bunun yanında, Meral Demiryürek “Hasan Bulliler destanı”¹² üzerinden iki toplumun sanatçılarının aynı konuya farklı bakış açılarını ele almakta, (Demiryürek, 2009), Sadie Jones’un *Small Wars* [Küçük Savaşlar] (2008) romanından hareketle Kıbrıs sorununun İngiliz edebiyatında bulduğu yeri (Demiryürek, 2011) ve Türk dünyasındaki birliktelik bilincinin gelişmesinde (örneğin Kıbrıs’taki milli mücadele konusunda farkındalığın artması) romanların rolünü incelemektedir (Demiryürek, 2016).

Kıbrıs Rum romanındaki Türk ve Kıbrıslı Türk imajlarını inceleyen Maria Kallousia (2007: 289) Ivi Meleagrou’nun *Proteleftea Epohi* [Sondan Bir Önceki Çağ] (1981) romanındaki Kıbrıslı Türk karakterlerin anavatan Türklerinden “bizi mahvettiler” ve “onlar yüzünden köyümüzü terk ettik” gibi suçlayıcı ifadelerle bahsettiklerini ortaya koymaktadır. Yorgos Filippou Pieridis’in *Proskarteria* [Bekleyiş] (1978) başlıklı romanında da Kıbrıslı Türk karakterler anavatan Türklerini “adayı bölmekle” suçlarlar (Kallousia, 2007: 289). Rina Katselli’nin *Prosfigas*

ston *Topo mou: Kıpros 1974* [Kendi Vatanımda Mülteci: Kıbrıs 1974] (1979) ve Christakis Georgiou'nun *Arhipelagos: İ Pagida* [Takımadada: Tuzak] (2002) isimli romanlarında da Türkler ile Kıbrıslı Türkler arasındaki uyumsuzluklar ön plana çıkarılmakta, Türkler "öteki" Kıbrıslı Türkler ise "biz" kategorisinde sunulmaktadır¹³ (Kallousia, 2007: 290). Ayrıca, Kallousia'ya (2007: 291-293) göre adanın Rum ve Türklerinin "aynı vatanın çocukları" olduklarından bahsedilmesi ve aralarındaki barışın "Türkiye ile Yunanistan yüzünden" bozulduğunun iddia edilmesi Kıbrıs Rum romanında ender rastlanmayan bir eğilimdir ve Andreas Onoufriou'nun bu çalışmanın ele aldığı *İ Gi Pou Mas Egennise* [Bizi Doğuran Toprak] (1989) isimli romanı da bunun bir örneğidir. Bu tür romanlarda Kıbrıslı Türkler "bizim" ("Kıbrıs halkının") bir parçası olarak sunulurken Türkiye ve Türkler "ötekiler" olarak uzaklaştırılmaktadır.

Literatür taraması

Romanlardaki "biz" ve "öteki" arasındaki kurgusal ayrım milli kimlik, uygarlık (kültür), din ve ideoloji gibi bileşenler üzerinden şekillenebilmektedir. Romanlardaki "öteki" imajlarını inceleyen çalışmalar "biz" ve "öteki" arasındaki ayrımın/çatışmanın hangi bileşenlere dayanılarak kurgulandığını saptamakta ve bu ayrımın "ötekini" hangi bağlamda "farklı", "yanlış", "düşman" ya da "aşağı" olarak yansıttığını çözümlemektedirler. Literatürde romanlardaki "öteki" imajlarını ele alan çalışmalar arasında farklı eğilimler mevcuttur. Kınacı (2013), Udasmoro (2018), Dündar (2021) ve Bulut (2022) "öteki" imajını belirli bir yazarın belirli bir romanını incelemekle sınırlı kalacak şekilde ele almaktadırlar. Karşılaştırmalı çalışmalarda Milas (2000), Türkeş (2003), Demiröz (2003) ve Kallousia (2007) aynı toplumdandan/ulustan farklı yazarlarının romanlarındaki "öteki" imajlarını incelemektedirler. Literatürdeki diğer bir eğilim Akpınar ve Şahin (2017) ve Angın'da (2022) görüldüğü gibi, aynı yazarın farklı romanlarındaki "öteki" imajlarının incelenmesidir. Mushtaq (2010) ve Gökçek (2022) ise farklı yazarların farklı romanlarındaki öteki imajlarını karşılaştırmalı olarak incelemektedirler ki bu çalışma da benzer bir eğilim içerisindedir.

Kınacı (2013), Kazak yazar Sabit Mukanov'un *Adaskandar* [Aldanlar] (1928) romanında "biz" ve "öteki" arasındaki ayrımın etnik köken ve kültür üzerinden şekillendirildiğini, "biz" (Kazak) olmanın "ötekiden" (Rus) farklı olmak çerçevesinde kurgulandığını saptamaktadır. Udasmoro (2018), Michel Houellebecq'in *Soumission* [Teslimiyet] (2015) isimli romanındaki "öteki" imajını ele alarak yazarın İslam'ı ve Müslümanları "ötekiler" olarak resmettiğini, "stereotip" bir Müslüman imajı çizerek İslam'ın Fransa'yı hem siyasi hem de sosyo-kültürel açıdan "tehdit ettiğini" savunduğunu saptamaktadır. Dündar (2021) Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* (1922) romanını ele alarak kurtuluş mücadelesi veren Türk milletinin "bizi", bu mücadeleye katkıda bulunmayan (veya ihanet edenlerin), yabancı istilacıların ve istilacılarla iş birliği yapan Rum ve Ermenilerin "ötekiler" olarak sunulduğunu saptamaktadır. Bulut (2022) ise Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomora* (1928) romanını incelemektedir. Bahse konu romanda Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu'yu istila eden yabancı askerlerin "ötekiler" olduklarını, "Batılılar" olarak "Doğuluları" küçük görme eğilimine sahip olduklarını, fakat vatanını kurtaran Türk milletinin başarısı karşısında bu algının yanlışlığının ortaya çıktığını belirtmektedir.

Akpmar ve Şahin (2017) Orhan Pamuk'un romanlarındaki "öteki" hususunun biz-zat Türkiye halkının kendisi içindeki kültürel farklılaşmalara (örneğin kentli-kırsal bölgesi farklılaşması) ışık tutacak şekilde tasarlandığını ortaya koymaktadır. Angın (2022) Peyami Safa'nın romanlarında Doğu'nun, Müslümanların ve Türklerin "bizi", Batı'nın, Avrupalıların ve kendi kimliğini/kültürünü unutan Türklerin ise "ötekileri" temsil ettiği saptamaktadır. Karşılaştırmalı çalışma yaparak iki farklı yazarın romanlarını inceleyen çalışmalar göz önüne alındığı zaman ise, Mushtaq (2010) Joseph Conrad'ın *Heart of Darkness* [Karanlığın Kalbi] (1899) ve John Maxwell Coetzee'nin *Waiting for the Barbarians* [Barbarları Beklerken] (1980) romanlarındaki "ötekileştirme", "stereotip yaratma" ve "hibrid özellikler" gibi öğeleri inceleyerek sömürge ile sömürgeci arasındaki kültürel çatışmaya ışık tutmaktadır. Gökçek (2022) Timothy Mo'nun *Sour Sweet* [Ekşi-Tatlı] (1982) ve Kazuo Ishiguro'nun *When We Were Orphans* [Çocukluğumuzu Ararken] (2000) isimli romanlarındaki öteki imajlarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Ulaştığı sonuçlara göre hem Doğu hem de Batı kültürlerinde "ötekileştirici" eğilimler bulunabilmektedir ve "ötekileştirmek" sadece Doğu'ya mahsus bir davranış biçimi değildir. Bahse konu karşılaştırmalı analizin bir diğer sonucu olarak hem Batı'da hem Doğu'da bazı bireyler kendilerini içerisinde yaşadıkları topluma ait hissedeme durumlarını yaşamaktadır ve bu romanlarda da yer bulmaktadır.

Görüldüğü üzere, romanlarda "biz" ve "öteki" arasındaki kurgusal ayrım farklı bileşenler üzerinden şekillenebilmektedir. Batı ile Doğu arasındaki, iki millet arasındaki ya da bir milletin kendisi içindeki kültürel, etnik, dini ya da ideolojik çatışmalar romanlardaki "öteki" imajlarına yansımaktadır. Bu tür imajları incelemeye dönük olarak, literatürdeki ilgi son on yıllarda artmış durumdadır. Ayrıca bu incelemeler arasında karşılaştırmalı çalışmalar da mevcuttur. Bununla birlikte, birbirleriyle çatışan iki toplumdaki romanları ele alarak "öteki" imajlarını karşılaştırmalı şekilde inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk romanlarındaki "öteki" imajları ve bu imajların karşılaştırmalı analizi literatürde henüz tatmin edici bir oranda yer bulmuş değildir. Çalışma bu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma birbirleriyle etnik çatışma yaşayan iki toplumdaki (Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler) birer romanı ele alarak bu eserlerdeki "öteki" imajlarını karşılaştırmalı olarak incelemektedir. İncelenen iki eserin, Ahmet Gazioğlu'nun *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş*'ı ile Andreas Onoufriou'nun *İ Gi Pu Mas Egennise*'sini [Bizi Doğuran Toprak] karşılaştırmalı olarak incelemeye değer kılan noktaların başında, her ikisinin de adadaki toplumlar arasındaki çatışmanın yoğunlaştığı 1974 olaylarına (Yunan darbesi ve Türk harekâtı) odaklanmaları gelmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel, betimleyici ve karşılaştırmalı bir metodolojiden yararlanılarak, bahse konu iki yazarın her ikisi de 1974 yılındaki olayları konu alan romanlarındaki "öteki" imajları analiz edilmiştir. Çalışmada "ötekinin" özüne değil, iki yazarın bilinçlerindeki kavramına odaklanılmış ve *fenomenolojik* bir yol izlenmiştir. Çalışma, "karşı taraf" imajının statik olmadığı, aksine sosyal olarak inşa edildiği (özellikle toplumlararası etkileşim ve iki yazarın bu etkileşimleri yansıtış biçimleri tarafından) teziyle, yapılandırmacı (*constructivist*) bir ontolojiye dayanmaktadır. Çalışmanın temel araştırma yöntemi doküman analizidir. Çalışma romanların içeriklerine

odaklanarak yazarların kendi toplumları aleyhine faaliyetler yürüttüklerini savundukları aktörleri, yani “ötekileri” nasıl sunduklarını ele almıştır. Romanlarda “karşı taraftan” olan kişilerin üzerinde önemle durulmuş, sahip oldukları özellikler ile olay örgüsüne ve romanların vermeye çalıştığı genel mesajlara olan katkılarına odaklanılmıştır. Gerek roman kişilerinin birbirleriyle olan diyalogları, gerekse de anlatıcıların (yazarlar) ifadeleri “öteki” imajlarının saptanması için ele alınmış, milletler, etnik gruplar, uygarlıklar ya da dinler arasında bir tür “hiyerarşiye” yer verilip verilmediği incelenmiştir. İki romanın “karşı taraftan” bahsederken “istisnai kişiler” yaratma eğilimi sergileyip sergilemedikleri özel önem atfedilerek incelenmiştir. İki romandaki “ötekilerin” hangi özelliklerinden ötürü “zararlı” ya da “aşağı” görüldüğü mercek altına alınmıştır. İki yazarın adada birbirleriyle çatışan unsurların milli kimlik, uygarlık (Doğu-Batı) ya da din (Hristiyan/Müslüman) gibi özelliklerinden hangilerini ön plana çıkardıkları tespit edilmiştir.

1. Türk-Yunan çekişmeleri ve Kıbrıs Sorununa tarihsel bir bakış

1821’de başlayan Yunan isyanı neticesinde Yunan Krallığı 1832 yılında bağımsız bir devlet olarak doğdu (Katsikas ve Dimitriadis, 2022: 299-301). *Megali İdea* (büyük fikir) Yunan-Ortodoks halkları ve üzerinde yaşadıkları toprakları Osmanlı’dan koparıp Yunanistan’a dâhil etme projesi olarak ortaya çıktı (Kazamias 2022). 19’uncu yüzyılda giderek güç kaybeden Osmanlı İmparatorluğu¹⁴ 1878’de Kıbrıs’ı İngiltere’ye kiralamak zorunda kaldı (Kornioti, 2020: 112). Yunanistan ise Türk Kurtuluş Savaşı’nda (1919-1922) aldığı askeri yenilgi neticesinde *Megali İdeayı* uzun yıllar rafa kaldırdı (Demirözü, 2007: 14-16; 291). Kıbrıs Lozan Antlaşması ile İngiltere’ye bırakıldı (Şahin, 2019: 451). 1930’larda Kıbrıslı Türkler Atatürk devrimlerini yakından takip ederek uyguladılar ve Türkiye ile kültürel bağlarını korudular (Kızılyürek, 2002: 219-223). Kıbrıslı Rumlar 1931 yılında Enosis için, kısa sürede İngilizler tarafından bastırılan bir isyan başlattılar (Kıralp, 2014: 121-123). 1955 yılında EOKA (*Ethniki Organosi Kiprion Agoniston*-Kıbrıs Savaşçılarının Ulusal Örgütü) Enosis talebiyle İngilizlere karşı silahlı mücadeleye başladı. Şiddet ilerleyen yıllarda Türklere de sıçrayarak iki toplum arasında etnik çatışma halini aldı. Türk tarafı TMT’yi (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurarak direndi ve adanın Türkiye ile Yunanistan arasında paylaşılmasını (Taksim) savundu. 1958’de gerçekleşen ateşkes 1960’ta Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasını sağladı (Balıkcıoğlu, 2021). 1963’te Rum tarafı Enosis’e ulaşmak için anayasal değişiklik vasıtasıyla Kıbrıslı Türkleri azınlık haline getirmeye çalıştı. Türk tarafı buna rıza göstermedi. Aralık ayında Rum tarafının saldırıya geçmesiyle adada yeniden etnik şiddet baş gösterdi ve çatışmalar 1964’te yoğunlaştı (Ioannou, 2022). 1967 Eylül’ünde Atina’daki Albaylar Cuntası Türkiye’den Enosis talebinde bulundu ve karşılığında Kıbrıs’tan bir üs teklif etti. Ankara buna olumsuz yanıt verdi. 1967 Kasım’ında General Grivas komutasındaki Rum birlikleri Köfünye isimli Türk köyüne saldırarak yoğun can kayıplarına sebep oldu. Türkiye Yunan tarafına sert bir ultimatom verdi (Kıralp, 2018: 447-450).

Makarios Türkiye’nin askeri gücü karşısında Enosis’e ulaşamayacağına kanaat getirerek Kıbrıslı Türklerin fiilen azınlık statüsünde olacağı koşullarda bağımsızlık için toplumlararası müzakerelere başladı. Atina destekli fanatik milliyetçi Kıbrıslı Rumlar Makarios’u devirip yeniden Enosis yoluna çıkabilmek için terör eylemlerine başladılar. Yunan Cuntası 15 Temmuz 1974 günü adada darbe yaparak Makarios’u devirince Türkiye garantör ülke olarak

askeri müdahalede bulundu (Jackson, 2021: 528). İki tarafın toplumsal belleklerini ve resmî ideolojilerini inceleyen çalışmalar ortaya koymaktadır ki Güney Kıbrıs'taki resmî ideoloji Türkiye'yi "öteki" haline getirmiştir. Bunun yanında, Rum toplumu içerisinde 1974 savaşının müsebbibi olan Yunan Cuntasına ve yerli işbirlikçilerine (Rum terör örgütleri) karşı ciddi tepkiler mevcuttur. Rum resmî ideolojisi 1974 sonrasında Kıbrıslı Türklerin adanın bir parçası olduğunu kabullense de onları "azınlık" olarak değerlendirme eğilimini sürdürmüştür. İngilizlerin "ötekiler" olduğu 1950'li yıllardaki EOKA döneminden övgüyle söz eden Rum resmî anlatısı 1960'lı yılları "yok saymayı" ya da "Türk isyanı" olarak nitelendirmeyi seçmektedir. Kıbrıs Türk resmî ideolojisi ise *Megali İdea* ve Enosis gibi kavramları 1963'te bozulan huzurla özdeşleştirmektedir. 1963-1974 arasına travmatik, karanlık bir dönem, 1974'e ise kurtarıcı Türkiye ile kavuşma anlamlarını yüklemektedir. Kıbrıslı Rumları (ve bir ölçüde de Yunanlıları) "Enosis'i gerçekleştirmekte kararlı neferler" olarak gören Kıbrıs Türk resmî ideolojisi bu unsurları "ötekiler" olarak yansıtmaktadır (Papadakis, 1993; Kızılyürek, 2005; Loizides, 2007; Peristianis, 2008; Kıralp, 2014; Killoran, 2021; Drousioti, 2022). Gözden kaçırmamakta yarar vardır ki, Makarios'u destekleyen Kıbrıs Rum solunun Moskova yanlısı, Makarios karşıtı Grivas gibi aktörlerin ise NATO yanlısı olmasından dolayı Soğuk Savaş'ın ideolojik kamplaşması Kıbrıs Rum toplumuna da yansımıştır (Kıralp, 2019). Ayrıca, Güney Kıbrıs'ta uzun yıllar devam eden, 1974'te yaşananların sorumluluğunun bir kısmını Washington'a yükleme eğilimiyle kendini gösteren bir Amerikan karşıtlığı da oluşmuştur (Güney, 2004: 34).

2. Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş romanında "öteki" imajı

Ahmet Gazioğlu'nun *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş*'ı, Kıbrıslı Türklerin millî mücadelesine ışık tutması açısından önemli kabul edilen bir romandır (Aylanç, 2017: 39-40; Yeniasır, vd. 2020). Bahse konu eseri inceleyen Yeniasır vd. (2020: 155) Gazioğlu'nun Türk tarafını "tematik değerler", Yunan tarafını ise "karşı değerler" içeriğiyle sunduğunu saptamaktadır ki bu çalışmada ulaşılan sonuçlar bu saptama ile örtüşmektedir. *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş* 1974 yılını anlatmaktadır. Romanın ana karakteri Aral isimli genç Kıbrıslı Türk'tür. Aral'ın babası kayıp-şehittir. 1963-64 yıllarındaki çatışma döneminde silahlı Kıbrıslı Rumlar tarafından esir alınmış, katledilerek bilinmeyen bir yere gömülmüş ve mezarı bulunamamıştır. Aral Londra'da tıp eğitimi alan bir doktordur. Arabası ile Avrupa'dan Türkiye'ye, oradan da Kıbrıs'a gelmek üzere yola çıkan Aral, bu yolculuk esnasında annesi İngiliz babası İtalyan olan Tanya isimli genç kız ile tanışır. Tanya yakın dönem Türk kültürü ve tarihi üzerine uzmanlaşmış bir öğrencidir ve doktora tezini Türklerin son yüzyıldaki reformları konusunda yazacaktır. Tanya doktora tezi için araştırma yapmak amacıyla İstanbul'a gidecektir ve yolu İstanbul'dan geçen Aral'a eşlik etmeye karar verir. Tanya ve Aral önce İstanbul'da sonra ise Kıbrıs'ta birlikte zaman geçirerek birbirlerine âşık olurlar. Kıbrıs'taki tatilleri esnasında Yunan Cuntası ve Kıbrıs'taki işbirlikçilerinin (Nikos Sampson ve EOKA B) Makarios'u devirerek yönetime el koymasından dolayı adada savaş başlar. Türkiye Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunur. Aral Türk harekâtına hekim olarak katılır. İki âşık savaşta sağ kalmayı başarırlar ve sonunda kavuşurlar. Kıbrıs'a da artık huzur ve güven egemendir. Ahmet Gazioğlu'nun romanında Yunan milliyetçiliğine dair ön plana çıkarılan temel unsur *Megali İdea* ve tarihsel arka planıdır. Roman Yunanlıları/Kıbrıslı Rumları *Megali İdeaya* olan tutukları ile ve Kıbrıslı Türklere zulmeden¹⁵ "ötekiler" şeklinde ele almaktadır.

Romanda Aral, Tanya'ya *Megali* İdea'yı şu sözlerle anlatır: “Bu büyük Rum ideali, İstanbul'u, Ege bölgesini, Kıbrıs da dahil tüm Ege ve Doğu Akdeniz adalarını içine alan ve eski Bizans İmparatorluğunun canlandırılmasını öngören bir Yunan genişlemesini hedef almaktadır”. *Megali* İdeanın Yunanlıların İzmir'i, İstanbul'u ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a katma hayallerine ilham kaynağı olduğunu, genç Yunanlıların Türk düşmanlığıyla yetiştirildiğini dile getiren Aral, 1919'daki İzmir istilasının da *Megali* İdea uğruna gerçekleştirildiğini belirtir. Türk tarihini bilen Tanya, Aral'a “*Megali İdeayı* Mustafa Kemal, İzmir'de denize gömmüştür” diyerek cevap verir. Bunun ardından Aral'a “Türk'ün 1922'de indirdiği büyük şamardan gerekli dersi alıp, *Megali İdeanın* ne kadar tehlikeli ve boş bir hayal olduğunu anlamadı mı Yunanlılar?” diye sorar. Aral ise Kıbrıs'ta güdülen Enosis politikasına ve 1963'teki saldırı ve katliamlara atıfla karşı tarafın tarihten ders almadığını söyler (Gazioğlu, 1975: 17-19). Çalışmada daha önce ifade edildiği üzere, 1922 Türkler için zafer, Yunanlılar için hezimet anlamına gelen bir tarihsel dönüm noktasıdır. Romanın karakterlerinden Yunan Binbaşı Pascal, aslarından biriyle diyalogunda “Yunan ordusu, İzmir'deki yenilgisinin öcünü Kıbrıs'ta alacak” sözlerini sarf eder (Gazioğlu, 1975: 149).

Romanda “öteki” imajına dair göze çarpan diğer bir unsur, Kıbrıs Rum propagandasının samimiyetsizliğidir. Tanya, Kıbrıs'a ilk kez geldiği zaman binaların üzerinde Yunan bayrakları görür ve Aral'a “Burası bir Yunan adası mı, bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti mi?” diye sorar. Bu noktada, Yunan bayrağı Kıbrıslı Rumların “gönlünden geçeni”, yani Enosis'i simgeler. Aral 1960'lı yılları anlatmaya başlayarak Kıbrıslı Rumların 11 yıldır anayasayı ihlal ettiklerini, Türklerin ortaklığını fiilen sona erdirdiklerini ve dış dünyayı aldattıklarını dile getirir. Aral Tanya'ya Rumların Kıbrıslı Türklere adada yaşam hakkı dahi tanımadan Enosis yolunda ilerlemeye çalıştıklarını ancak bunun günün birinde Türk-Yunan savaşına sebep olabileceğini anlatır. Gazioğlu, Aral aracılığıyla Makarios'un uyguladığı diplomasiyi de yorumlayarak Rum liderin üçüncü dünya devletlerine “Biz Kıbrıslılar bağımsızlığımızın korunmasını isteriz, başka devletlerin iç işlerimize karışmalarına karşıyız” dediğini ancak binlerce Yunan askerini adaya gizlice sokanın da kendisi olduğunu belirtir. Yunan tarafının Enosis hazırlıklarından örnekler verirken Rumların sürekli silahlandığını, Grivas, Sampson, EOKA B ve Milli Muhafız Ordusu gibi aktörlerin faaliyetlerinin Makarios'un barış ve bağımsızlık söylemlerinin propagandadan ibaret olduğunu gösterdiğini dile getirir. Aral, Kıbrıs'ı “korkunç bir Yunan trajedisinin oynandığı” ülke olarak tanımlar (Gazioğlu, 1975: 52-54).

Gazioğlu romanda Kıbrıslı Rumların devleti ele geçirdikten sonra yarattıkları rejimi ırkçılık ile örtüştürür. Aral ve Tanya Mağusa'dan Lefkoşa'ya doğru seyahat ederken Rum gümrük memurları, askerler ve polisler Aral'a ve diğer Kıbrıslı Türklere sürekli olarak zorluk çıkarırlar. Aral ve diğerleri uzun süre bekletilirler ve “potansiyel suçlu” muamelesi görürler. Araçları, çantaları ve üzerleri Rum barikatlarında didik didik aranır. Tanya bütün bu muameleyi Güney Afrika'da uygulanan “apartheid” politikalarına benzetir. Bu rejimin Batı ülkelerinde de protesto edilmesi gerektiğini savunan Tanya, Aral'a “inanılacak gibi değil, Nazi Almanya'sında mıyız yoksa?” şeklinde bir soru da sorar (Gazioğlu, 1975: 56-63). Bunun yanında, romanda Türkleri ırkçı kodlamalarla aşağılayan Rumlara da sık rastlanmaktadır. Örneğin, Lefkoşa'nın Rum bölgesindeki barikatta bir Rum kadın polis, Tanya'ya “Türkler barbardır, korkmuyor musun?” diye sorar (Gazioğlu, 1975: 65). Romanda, Makarios'un devrilmesi sonrasında “Cumhurbaşkanı” olarak göreve getirilen Nikos Sampson'un “Türklere karşı büyük bir yok etme hareketine ge-

çeceği” haberleri ön plana çıkarılır (Gazioğlu, 1975, 139). Bunun yanında, Yeniasır vd. (2020: 175) tarafından da ortaya konulduğu üzere, “hilekârlık”, “kalleşlik” ve “korkaklık” *Kıbrıs’ta Aşk ve Savaş*’taki Rumlar/Yunanlılar arasındaki yaygın kişilik özellikleri arasındadır.

Kıbrıs’ta Aşk ve Savaş’taki Kıbrıslı Türklerden biri olan Kemal Bey, 15 Temmuz darbesinden sonra eline esir düştüğü Yunan subayla tartışır ve Yunan subay kendisine “burası, bir Yunan adasıdır artık; ya bize boyun eğer yaşarsınız, ya çeker gidersiniz Türkiye’nize!” sözlerini sarf eder (Gazioğlu, 1975: 157). Aynı subay, elinde esir bulunan Aral ve Kemal Bey’e “bu Yunan adasına, hele bir delilik yapıp, çıkmaya çalışsınlar; köpek Türkleri denizde boğarız” diyerek bağırır (Gazioğlu, 1975: 158). Romanda Girne’de yaşanan çarpışmalarda bir Rum askeri bacağından vurularak yaralanır. Türk birliklerinin yaklaştığını fark eden Yunan subayı, yaralı Rum askerinin kolundaki saati ve cebindeki paraları çalarak hızla uzaklaşır. “Yunanlı teğmenin bu vefasız ve alçakça davranışı, yaralı Rum askerinin yüreğinde, bacağımanın sızısını unutturacak kadar derin bir yara, büyük bir acı yaratmıştı”. Yaralı Rum askeri Yunan subaya “Kalamara”¹⁶, “kahpe Yunanlı” ve “bütün Kıbrıs’ı ateşe attınız!” diye bağırır (Gazioğlu, 1975: 209). Romanın sonlarına doğru, yazar Kıbrıslı Rumların “*Megali İdea* ve Enosis emellerinin bir daha dirilmeyecek şekilde yedi kat derinlere gömüldüğüne” tanık olarak kaçtıklarını ifade eder. Yunan subaylar tarafından Rumların “rahat yaşantılarına, özgürlüklerine ve zenginliklerine” kastedildiğini ve Rumların “kilisenin ve okulların Enosis tahriklerine yıllarca kapılmış olmanın yarattığı felaketi” acı bir şekilde gördüklerini dile getirir (Gazioğlu, 1975: 240).

Ortaya koymakta yarar vardır ki, *Kıbrıs’ta Aşk ve Savaş*’ta “büyük güçlere” yapılan atıflar merkezi bir konumda olmayıp bu güçler Türkiye’nin Kıbrıslı Türkleri kurtarmasını engellemekle suçlanmaktadırlar. Bunun gözle görülür bir örneği, Aral ile ablasının eşi arasındaki sohbettir. Cunta ve Kıbrıs’taki işbirlikçilerinin Makarios’u devirerek Enosis’e kapı aralayacakları yönündeki duyumları değerlendiren Aral ve eniştesi “büyük güçlerin” oynayacağı olası role de değinirler. Aral’ın eniştesi darbeden sonra “yeni bir Johnson mektubu gönderir Amerika; 6. filoyu tekrar Kıbrıs açıklarına doğru yola çıkarır. Rusya dıştan müdahale olmasın; Kıbrıs’ın bir iç meselesidir bu, diye nota yollar. İngiliz, zaten kalleş, ben karışmam der” sözlerini sarf ederek “büyük güçlere güven olmayacağı” mesajını verir (Gazioğlu, 1975: 70). Gazioğlu benzer bir mesajı bir grup Yunan subayının 15 Temmuz ile 20 Temmuz arasındaki günlerde kendi aralarında geçen bir konuşma vasıtasıyla da vermektedir. Yunan subaylardan biri Türklerin Kıbrıs’a müdahale etmesinin büyük güçler tarafından engelleneceğini “büyük devletler Türklerin heyecanını yatıştırmasını bilir” diyerek ifade eder (Gazioğlu, 1975: 148).

Kıbrıs’ta Aşk ve Savaş’ta Kıbrıslı Rumlar/Yunanlılar adada Türklere ve Türklüğe saygısız olmayan “ötekiler” olarak resmedilirken istisnai Kıbrıslı Rumlar da mevcuttur. Örneğin, Aral ve diğer Kıbrıslı Türklerin Mesarya’daki kontrol esnasında Rum askerlerle yaşadıkları tartışmayı yatıştıran, Türkçe konuşan Rum polis çavuşu sağduyusu ile karşımıza çıkar (Gazioğlu, 1975: 59-60). Olumlanan diğer bir Kıbrıslı Rum ise, yanında çalışanlardan birinin kendisi hakkında “bizim müdür Kalamaraları hiç sevmez” sözlerini sarf ettiği otel müdürüdür (Gazioğlu, 1975: 119). Otel müdürü Aral ve arkadaşlarının düşmandan kaçmasına yardımcı olur ve onlara “Kıbrıs’ı bu duruma sokan Kalamaralara sizi teslim etmeyeceğim” diyerek güven verir. Otel müdürünün Makarios yandaşı olan kardeşi darbeciler tarafından alıkonmuştur, akıbeti

bilinmemektedir ve böylelikle “kendi tarafının” (Yunanlılar) mağdur ettiği bu roman kişisi “karşı tarafa” (Türkler) yardım eder (Gazioğlu, 1975: 175-177). Gazioğlu, yarattığı “makul kişiler” aracılığıyla bilinçli ya da “iyi” Rumların Kıbrıslı Türklere zulmetmeyeceğini, hatta zulmeden diğer Rumlara ve Yunanlılara alet olmayı da reddedeceğini ortaya koymaya çalışır.

3. *İ Gi Pu Mas Egennise* romanında “ötekiler”

Andreas Onoufriou'nun *İ Gi Pu Mas Egennise* [Bizi Doğuran Toprak] isimli romanının merkezi kişisi Fotis askerden yeni çıkmış, ailesiyle birlikte Mağusa'da yaşayan ve bir devlet dairesinde iş bulan genç bir Kıbrıslı Rum'dur. Asker iken Köfünye baskınında (1967) görev yapmış ve bu kendisinde üzücü hatıralar bırakmıştır. Fotis dahil olduğu sosyal ortamlarda Makarios yönetiminin altını oymaya çalışan, gerçekçi olmayan Enosis politikaları uğruna “ülkeyi ateşe atmaya hazır”, terör örgütlerini destekleyen fanatik milliyetçi Rumlarla karşılaşmaya başlar. Bu cenahın Kıbrıs'ı felakete götüreceğini öngören Fotis'in ağabeyi Neofitos Rum Milli Muhafız Ordusu'nda subaydır. Fotis, Makarios destekçisiyken ağabeyi “vatan haini” olarak gördüğü Makarios'tan nefret etmektedir. Yunan Cuntasını ve Kıbrıs Rum toplumundaki fanatik milliyetçileri destekleyen Neofitos, terör örgütü EOKA B'nin üyesidir. Fotis'in hayatına Hristina adlı genç bir kız girer. 1974'teki savaş esnasında Fotis ve nişanlısı Hristina ayrı ayrı Türklere esir düşerler. Fotis Adana'ya götürülür fakat sonunda esir değiş-tokuşu vesilesiyle serbest bırakılarak ailesine ve Hristina'ya kavuşur. Romanda Türkiye “adayı bölmek için sabırsızlanan” ve beklediği an gelince bunu “Kıbrıslı Rumlara acılar yaşatarak” yapan “ötekidir”. Romanda “adayı bölmesi için” Türkiye'ye zemin hazırlayan “büyük güçler” (ABD ve İngiltere) de “ötekiler” arasındadır. Ayrıca, “Türkiye ile danışıklı dövüş içerisinde hareket eden” Yunan Cuntası ve “adanın bölünmesine dünden razı” Makarios karşıtı Kıbrıslı Rum fanatikler/teröristler de romanda ötekileştirilmektedir.¹⁷ Kıbrıslı Türklerin imajı Türklerden daha karmaşık bir niteliktedir. Onoufriou Kıbrıslı Türklere dair düşman yaratıcı bir dil kullanmamakta, iki toplum arasındaki dostluk ve “ortak vatan” bağlarına vurgu yapmaktadır. Ancak, Türklerin adada “azınlık” olduklarını da vurgulamaktadır. Bu “azınlık” olma hali ise, Tüm dostluk ve “ortak vatan” bağlarına rağmen Türklerin adanın siyasetinde Rumlar ile eşit söz derecede söz sahibi olmalarına bir “engel” olarak sunulmaktadır.

İ Gi Pu Mas Egennise'de “dedelerimiz eskiden [Kıbrıslı] Türkler ile birbirlerine düşünlüklerde kumbaroluk [sağdıçlık] ederlerdi” (Onoufriou, 2007: 44) gibi ifadeler iki toplumun dostluğundan örnekler olarak sunulmaktadır. Bu dostluğu ilk olarak Kıbrıslı Türklere “uyanın bre Mehmetler.. Grekler EOKA diye bir şey kurdular, adayı size sormadan Yunanistan'a bağlayacaklar... Amaçlarına ulaşırlarsa sizin talihiniz kara olacaktır...” diyen İngiliz sömürgeciler bozmuştur (Onoufriou, 2007: 51). Onoufriou romanın genelinde “Kıbrıslı Türklerin bazı yanlışlar yaptığını” savunsa da bu yanlışlara “Türkiye ve İngiltere tarafından sürüklendiklerini” iddia ederek “hoşgörü” mesajları vermeye çalışır. Fotis ve beraberindekiler bir otobüs yolculuğu esnasında Kıbrıslı Türklerin taşlı saldırısına uğrarlar ancak Fotis yanındaki yolcuya “bu onların suçu değil, onları üzerimize Türkiye'nin yörükleri sürüyor” yorumunu yapar (Onoufriou, 2007: 63-64). Annesi Fotis'in Kıbrıslı Türkler ile arkadaşlık etmesine “ya bizimkiler duyarsa? Binbaşı Neofitos'un kardeşi Türklere casusluk yapıyor

demeleri hoşuna mı gider?” diyerek karşı çıkırsa da Fotis’in Hüseyin İnce isimli öğretmen bir arkadaşı vardır (Onoufriou, 2007: 160-163). Romanda “Kıbrıslı Rumlar ve Türkler, ne alıp veremediğimiz olabilir ki? Aynı toprağın insanları değil miyiz?” benzeri sorular soran yazar iki toplum arasındaki “ortak vatan” bağını vurgular (Onoufriou, 2007: 273). Öte yandan, Onoufriou eserinde iki toplum arasında nüfus yoğunluğu üzerinden siyasette söz hakkı hiyerarşisi oluşturmuş ve Rumları yukarıya, Türkleri aşağıya yerleştirmiştir.

İ Gi Pou Mas Egennise'nin temel “ötekisi” sert biçimde olumsuzlanan Türkiye’dir. Romanda Türkiye “adayı bölme planları yapan” bir aktör olarak sunulmaktadır (Onoufriou, 2007: 283). Onoufriou romanında “dişlerini bileyip duran, kana susamış Atilla’nın” hedefine ulaşmak için vaktin gelmesini “sabırla beklediğini” dile getirir (Onoufriou, 2007: 85). Romanda Türklerin “Yunanlılara/Rumlara duyduğu nefreti” anlatmak için “Kin” şiirine atıf yapılmakta ve “gavur sözü lügatlerde durdukça bu kin benden vallahi de gidemez, bin gavur kellesi bir kin ödemez” dizelerine yer verilmektedir (Onoufriou, 2007: 423). Yazar Türk ordusunun 1974 yılında adadaki ilerleyişini tankları görüp saklanmaya çalışan bir çocuğun çaresizliğiyle ve savaş esnasındaki kanlı ölümlerle, korku ve dehşet temalarıyla aktarmaktadır (Onoufriou, 2007: 517; 534-535). Romanın başkahramanı Fotis harekât esnasında esir düşer ve birlikte yakalandığı Kıbrıslı Rum’un ölümüne tanık olur. (Onoufriou, 2007: 535-540). Türk askerleri, esir aldıkları Rum ve Yunan askerlere korku dolu anlar yaşatır (Onoufriou, 2007: 587-588). Fotis ve çok sayıda savaş esiri Kıbrıslı Rum Adana’ya götürülür. Fotis hastalanır ve hastaneye kaldırılır. Hastanede hakarete uğrar. Kendisini tedavi etmeye gelen doktorun şiddetine maruz kalır (Onoufriou, 2007: 623-625). Romanın son sayfaları, “Atilla’nın kılıcının” Kıbrıslı Rumlar arasında “göçmenler” ve “göçmen olmayanlar” şeklinde iki kategori yarattığını (Onoufriou, 2007: 634), yani kuzeyden güneye göç edenlerin sayısının çok fazla olduğunu dile getirir.

İ Gi Pu Mas Egennise’de Türk imajı açısından istisnai olan ve olumlanan iki Türk karakter mevcuttur. Bunlar esir düşen Fotis’e ve Hristina’ya yardımcı olan iki gençtir. Fotis’e hastanede yardımcı olan Türk kendini “bir zamanlar öğrenciydim ancak şimdi bir hiçim, senin gibiyim, bir numaradan ibaretim. Senin kurtulma umudun var, benim o umudum da yok” şeklinde tanıtır. Muhtemelen 12 Mart 1971 muhtırası sonrasında cezalandırılmış ve hapiste yatmakta olan bu genç Fotis ile olan diyalogunda “bize bozulmuş yemek veriyorlar, o yüzden hasta oldum” ve “ben de bu gaddarların esiriyim” ifadelerini kullanmaktadır. Esasen “kendi tarafını” eleştirmek üzere kurgulanmış bir roman kişisidir (Onoufriou, 2007: 620-625). Olumlanan diğer bir Türk olan Erol ise savaş günlerinde Fotis’in nişanlısı Hristina’ya ve ailesini koruyan bir Türk subayıdır. Erol Güzel Sanatlar mezunu, Yunanca bilen, dünyanın farklı ülkelerinde zaman geçirmiş, açık görüşlü bir gençtir (Onoufriou, 2007: 500-504). Onoufriou, çizdiği genel Türk imajıyla örtüşmeyen bu iki karakter vasıtasıyla yine “ötekine” dair bir anlatı üretmektedir. Erol sanatla uğraştığı, Yunanca bildiği ve “dünyalı” bir vizyona sahip olduğu için genel Türk imajından farklıdır. Dolayısıyla, yazar Erol karakterini Türklerin sanatla uğraşarak dünya vizyonuna sahip olmaları halinde “acımasız” olmayacaklarına dair verilen bir mesaj olarak değerlendirmek mümkündür. Hastanedeki genç ise rejimle başı dertte olan bir muhaliftir ve romanda yazar tarafından kendisine yüklenen misyon Türklerin “bilinçli ve duyarlı” olanlarının Türkiye’deki rejime karşı oldukları mesajını aktarmasıdır.

Onoufriou, Yunan Cuntası ve onu destekleyen Rum terör örgütlerini de “ötekiler” kategorisine yerleştirmiş durumdadır. Milli Cephe’nin yüzünden “düşmanın artık dışarıda değil içeride olduğunu” ortaya koyar. Sol görüşlü bir sendikaya yapılan bombalı saldırı ile duvarlara yazılan “yaşasın Patakos”¹⁸, “yaşasın 21 Nisan”¹⁹ ve “komünistlere ölüm” sloganlarının arkasında bu örgüt bulunmaktadır (Onoufriou, 2007: 66). Fokas isimli küçük kardeşi Fotis’e “faşist ne demek? Türk gibi, düşman gibi bir şey mi?” diye sorar. Fotis ise “onlardan da beter” cevabını verir (Onoufriou, 2007: 91). Yazar, romanın genelinde Yunan Cuntasının “büyük güçlerin isteği doğrultusunda” Türkiye ile aynı hedefe odaklandığını ve yaptıklarıyla Türkiye’nin ekmeğine yağ sürdüğünü savunur (Onoufriou, 2007: 85). 15 Temmuz 1974 darbesini “Cuntanın, EOKA B’nin ve Türkiye’nin adayı bölme planlarının bir parçası” olarak nitelendirir (Onoufriou, 2007: 283). Cunta tarafından beyinleri yıkanmış bazı Rum askerler, aralarındaki bir konuşmada Girne ve Karpaz’ın adanın geri kalanının Yunanistan’a bağlanabilmesi için Türkiye’ye bırakılması gerektiğini savunurlar (Onoufriou, 2007: 105). Grivas’ın 1971 yılında Kıbrıs’a dönmesini arkadaşı Hüseyin ile değerlendiren Fotis bazı Kıbrıslı Türklerin bu durumu Denktaş’a sorduklarını, “bu kez Rumları kesecek ve biz çok şey kazanacağız” şeklinde bir “cevap” aldıklarını öğrenir (Onoufriou, 2007: 184). Romanda Cunta yanlısı Kıbrıslı Rumlardan biri Patakos’un “Türkiye Balkanlar’daki en büyük orduya sahiptir ve bu Yunanistan’ın komünistlere karşı güvende olmasını sağlamaktadır” şeklindeki açıklamasını aktararak (Onoufriou, 2007: 108) Ankara ile Atina arasındaki “iş birliğine” vurgu yapar. Yazar Cunta ve Rum işbirlikçilerinden “ne Amerikalılar ne İngilizler ne Yahudiler ne de Türkler bu adadan Cuntanın Yunan-iyicileri kadar nefret ediyordu” şeklinde bahsetmektedir (Onoufriou, 2007: 199). Fotis, Türk harekâtı esnasında esir düştüğü zaman yanındaki diğer Rumlara “buradan kurtulursam elime geçen ilk EOKA B üyesini mahvedeceğim” diyerek 1974 olaylarında Rumlar içerisindeki terör örgütlerinin sorumluluğunun büyük olduğunu altını çizer (Onoufriou, 2007: 550-551).

Onoufriou *İ Gi Pu Mas Egennise*’de yoğun bir “büyük güçler” (özellikle İngiltere ve ABD) olumsuzlaması yapmaktadır ve bu aktörler romanın “ötekileri” arasındadır. Yazar Washington’un Türkiye’ye Kıbrıs’a çıkarma yapma “izni” vermekten yana olduğunu ve bunun için “doğru zamanı” beklediğini savunmaktadır. Türk jetlerinin 1964 operasyonunda kullanarak “Kıbrıs’ı yaktıkları” bombaların “ABD ürünü” olduğuna dikkat çeker (Onoufriou, 2007: 54). ABD’nin Kıbrıs’ı bölmek için Ball, Acheson, Vance²⁰ ve daha niceisini görevlendirdiğini ancak Kıbrıslı Rumların buna “hayır dediğini” aktarır. Romanda 1964’te adaya çıkarma yapmaya hazırlanan Türkiye “büyük güçlerden cesaret bulmuş, ordusunu icabımıza [Kıbrıslı Rumların] bakması için göndermek üzereyken” araya giren Washington tarafından “Mehmetçiğim sen şimdilik usluca otur, Grekler de adaya çok sayıda asker çıkardı ve planlarımız bozuldu. Adaya şimdi ayak basmaya kalkışırsan sonu kötü olur” uyarısıyla vazgeçirilmiştir (Onoufriou, 2007: 54-55). Öte yandan, kendisi de Köfünye harekâtına katılan merkezi kişi Fotis orada yaşananlardan dolayı BM bünyesinde barış gücü olarak görev yapan İngiliz askerleri suçlar. Fotis’e göre “Rumların telsiz konuşmalarını dinleyip Türklere silah taşıyan ve talimat veren” İngilizler olmasaydı bölgedeki Kıbrıslı Türkler erkenden teslim olacaklar ve çok daha az can kaybı yaşanacaktı (Onoufriou, 2007: 121-127). Yazar buna ilaveten Yunan Cuntası ve Türkiye’nin “büyük güçlerin emrinde” oldukları iddiasını sıklıkla dile getirir (Onoufriou, 2007: 213). Fotis ile arkadaşları arasındaki bir sohbette “Taksim” vurgusu vardır ve “nüfusun %30’unu ancak

oluşturan Yahudilerin İngilizlerin yardımıyla Filistin'e yerleştirilerek Araplara üstünlük kurması" Kıbrıs'a benzetilmektedir. "İngilizler yıllarca, her yerde aynı şeyi yapmışlardır" (Onoufriou, 2007: 185). Anlaşılabacağı üzere, Onoufriou ABD ve İngiltere'yi Kıbrıs'ın toprak bütünlüğüne ve Kıbrıslı Rumlara karşı komplolar kuran "ötekiler" şeklinde ele almaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada Kıbrıs'taki Türk-Yunan mücadelesinin *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş* ile *İ Gi Pu Mas Egennise* isimli romanlardaki "öteki" imajlarında önemli bir yere sahip olduğu saptanmıştır. Romanlardaki "biz" kurgusu merkezi kişiler odağında oluşturulmuş durumdadır. Ahmet Gazioğlu'nun merkezi kişisi Aral'ın Kıbrıs Türk toplumunu, Andreas Onoufriou'nun merkezi kişisi Fotis'in ise Kıbrıs Rum toplumunu temsil ettiği düşünülmektedir. Her iki karakter de milliyetçi şura sahip, iki milliyetçilik arasındaki mücadeleye kendi tarafı lehine katılmış ve 1974 savaşından paylarına düşeni almıştır. Benzer biçimde, her ikisinin de geleceğe dair umutları çok büyük ölçüde kendi toplumlarının Kıbrıs'taki mücadeleden galip çıkmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, her iki roman da kendi taraflarının resmî ideolojilerinden gözle görülür izler taşımaktadırlar. Bu iki romanda bir tarafı diğerine din, kültür ya da milliyet gibi özellikler çerçevesinde üstün tutma eğilimi görülmemiştir. Aralarındaki farklardan biri, Gazioğlu'nun romanında sadece iki ideoloji (Türk milliyetçiliği ve Yunan milliyetçiliği) bulunması karşısında Onoufriou'nun romanında solcu, demokrat ve "faşist" Kıbrıslı Rumlara yer almasıdır. Onoufriou'nun romanında solcular ve demokratlar "bize", "faşistler" ise "ötekilere" dahil olup romanda ideolojiye gözle görülür bir önem atfedilmektedir. Bunun yanında, iki romanda sınıf kimliği ve benzeri öğeler ön plana çıkmamakta, zengin-fakir (patron-işçi) ayrımının üzerinde durulmamaktadır. Literatürde Kıbrıs Türk milli davasının haklılığını anlatmaya katkıda bulunan bir duruşu olan Gazioğlu'nun romanının tezli roman olarak nitelendirildiği bu çalışmada daha önce ifade edilmiştir. Bu açıdan, Kıbrıs Rum milli davasının haklı olduğunu ortaya koymaya çalışan Onoufriou'nun romanı da tezli roman kategorisine dahil edilebilir.

İncelenen romanlarda Kıbrıs'taki Türk-Yunan mücadelesinin bir tür "Doğu ile Batı arası medeniyet çatışması" ya da "Müslümanlık ile Hristiyanlık arasında bir savaş" olarak sunulduğunu iddia edebilmek mümkün değildir. Romanların "Biz" ve "öteki" kurguları çok büyük oranda milli kimliğe ve milliyetçiliğe dayanılarak oluşturulmuştur. Bu, resmî ideolojilere yakın duruşları olan Türk yazar Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye*²¹ ve Yunan yazar Panagiotis Soutsos'un *Leandros* adlı romanlarında da rastladığımız bir eğilimdir. İncelenen iki romanı birbirinden ayıran temel farklardan biri, Gazioğlu Kıbrıs'ta Rum-Türk dostluğu ya da "ortak vatan" gibi kavramları ele almamışken Onoufriou'nun bu kavramları vurgulu biçimde sunmasıdır. İki roman arasındaki bir diğer fark, Onoufriou'nun romanında sömürgeci-sömürge çatışmasına dair, sınırlı da olsa bazı izler bulunmaktayken Gazioğlu'nun bu konuyu işlememesidir. Onoufriou, romanında adadaki sömürge dönemine atıflarda bulunmakta, İngiliz sömürgecilerin Kıbrıslı Türkleri Rumlara karşı kıskırttıklarını ve iki toplumu birbirine düşürdüklerini savunmaktadır. Bunun yanında, Gazioğlu'nun Kıbrıslı Rum (ve Yunan) roman kişilerinin neredeyse tamamı "*Megali İdea* tutkunu" ve "Türk düşmanı" olarak sunulmaktayken Onoufriou'nun Türklerinin yine neredeyse tamamı "acımasız Rum düşmanları" olarak resmedilmektedir.

Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş ile İ Gi Pu Mas Egennise'nin milliyetçi anlatıları arasındaki temel farklardan biri, Gazioğlu'nun kendi tarafının mücadelesini milli kimlik temelinde yücelterek "Türklüğün var oluş kavgası" halinde sunması iken Onoufriou'nun, romanının adından da anlaşılacağı üzere kendi tarafının milliyetçiliğini sadece milli kimlik üzerinden değil, aynı zamanda Kıbrıs adasının tamamına bağlılık üzerinden kurgulamakta oluşudur. Onoufriou'nun bu yaklaşımının Kıbrıs Rum resmî ideolojisinin ve toplumsal belleğinin adadaki sınırları kabullenme eğilimiyle²², Gazioğlu'nun yaklaşımının ise Kıbrıs Türk resmî ideolojisinde ağır basan, Güney'deki yaşanmışlıklardan ziyade Kuzey'deki kimliğe önem verme eğilimiyle²³ örtüştüğü görülmektedir. Onoufriou'nun "biz" kurgusu "Rum çoğunluk" ve "Türk azınlıktan" oluşmakla birlikte "bizi doğuran toprak" ifadesiyle bir vatan olarak Kıbrıs adasını anlatmaktadır. Ancak Kıbrıslı Türklerin "bize" dahil edilmesi, sayıca az olan toplumun bu özelliğinden dolayı adanın siyasetinde söz söyleme hakkına Kıbrıslı Rumlar kadar sahip olamayacağı savıyla birlikte sunulduğu için etrafındaki dostluk mesajlarına rağmen "karşı tarafı eşit görme" eğiliminden tamamen soyutlanmış değildir. Gazioğlu'nun romanındaki Türkler ve Kıbrıslı Türkler milli bilince sahip, milletleri için "doğru şeyler yapan" kişiler olarak resmedilmektedirler. Dolayısıyla Gazioğlu "hain" ya da "işbirlikçi" profilinde bir Kıbrıslı Türk roman kişisi yaratmamıştır. Onoufriou ise gerek Atina'da gerekse Kıbrıs Rum toplumunda "büyük güçlere ve Türkiye'ye hizmet eden hainler/gafiller" olarak resmettiği kesimlere (Yunan Cuntası, Rum teröristler ve Rum teröristlerin fanatik destekçileri) romanında geniş yer vermektedir. İki roman arasındaki bu farklılığın 1974 savaşının Rum toplumunun kendi içindeki derin bir siyasal ayrışmanın etkisiyle patlak vermiş olması karşısında Kıbrıslı Türklerin kendi aralarında birliği sağlamayı başarmış olmaları nedeniyle doğduğu düşünülebilir.

İki yazarın benzeştikleri bir nokta, "karşı taraftan" bazı "makul kişiler" yaratmalarındır. Kardeşi darbeciler tarafından alıkonmuş olan ve "Kalamaraları sevmediği" için Aral ve yanındaki-lerin düşmandan kaçmasına yardım eden otel müdürü Gazioğlu'nun "makul Kıbrıslı Rum'u" olarak karşımızdadır. Fotis'e hastanede yardım eden, siyasi bir nedenden ötürü hapiste yatmakta olan Türk ise Onoufriou'nun romanında "makul Türk" olarak resmedilmektedir. Bu iki roman kişisinin ortak özellikleri, "kendi taraflarının" yaptıklarından dolayı mağdur olmalarıdır. Öte yandan, savaş esnasında Hristina ve ailesini koruyan, Yunanca bilen Türk subayı Erol Onoufriou'nun, Aral ile Rum askerler arasındaki tartışmayı yatıştıran, Türkçe bilen Rum polis çavuşu ise Gazioğlu'nun "karşı tarafın makulleri" olarak sunduğu roman kişileridir. Erol ile polis çavuşunun önemli bir ortak özelliği "karşı tarafın" dilini bilmeleridir. Altı çizilmelidir ki Onoufriou'nun romanında Kıbrıslı Türk Hüseyin sadece "makul" bir karakter olarak değil, merkezi kişi Fotis'in dostu olarak karşımıza çıkar. Gazioğlu ise yarattığı sınırlı sayıda "makul Kıbrıslı Rum" haricinde iki toplum arasında herhangi bir dostluk ya da barış arayışı görüntüsü çizmemektedir. Gazioğlu'nun romanında güven duyulan aktör Türkiye iken Onoufriou'nun romanında bu yoğunlukta bir Yunanistan olumlamasına rastlanmamaktadır. Buna Yunan Cuntasının yaptığı darbe ile 1974 savaşının çıkmasına sebebiyet vermesinin neden olduğu tahmin edilebilir.

Öneriler

Bu çalışmanın takip ettiği karşılaştırmalı yaklaşım, *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş ile İ Gi Pu Mas Egennise* arasındaki bazı nüans ve yaklaşım farklılıklarının (ve benzerliklerinin) net biçimde saptamasına katkıda bulunmuştur. Örneğin, Ahmet Gazioğlu Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye

duydukları güveni vurgulu bir biçimde ön plana çıkarırken Andreas Onoufriou'nun romanında bu unsur göz ardı edilmektedir. Gazioğlu'nun romanında Kıbrıslı Rumların kendi aralarındaki ayırma ve Yunan Cuntası ile yaşadıkları zıtlaşma yüzeysel biçimde ele alınırken Onoufriou'nun romanında bu ilişkiler ideolojik derinlik içerecek şekilde anlatılmaktadır. Gazioğlu ve Onoufriou'nun romanlarında "büyük güçlere" duyulan tepkinin, karşılaştırmalı olarak ele alındığı zaman "ya benden yanasın ya düşmandan" anlayışının her iki tarafta da benimseniyor oluşunun bir tezahürü olduğu kavranabilmektedir. Onoufriou Kıbrıslı Türkleri "bizimle eşit olmayan (nüfustan dolayı) ama bizden olan" bir grup olarak ele alırken Gazioğlu Kıbrıslı Rumları "bizimle eşit olan ama bizden olmayan" bir grup olarak ele almaktadır. Bahsi geçen nüans farkları ve benzerlikleri ancak karşılaştırmalı bir çalışma neticesinde kavranabilecek niteliktedir. Böylesi incelemeler, yazarların duruşlarına da bağlı olarak çatışan tarafların resmî ideolojilerine dair önemli veriler elde edilmesini sağlayarak edebiyat-siyaset ilişkisinin belirli boyutlarına dair aydınlatıcı olabilmektedir. Her romanın bir tür kendini ifade etme aracı olduğu varsayılırsa, birbiriyle çatışma yaşayan toplumlardan/uluslardan yazarların eserlerine odaklanan karşılaştırmalı roman incelemelerinin kendini ifade etmeyi "diyalog" seviyesine ulaştırdığını iddia etmek mümkündür çünkü bu tür çalışmalarda "birbirlerinden bahseden" iki "anlatıcıya" yer verilmiş olur. Bu çalışmanın amacı yazarların çizdikleri "öteki" imajları üzerinden "biz" kurgusunu kavramak olmamıştır. "Öteki" üzerinden "biz" okuması yapacak çalışmalar, karşılaştırmalı olsun ya da olmasın, literatüre katkı yapmaya adaydır. Romanlarda "öteki" kurgusunun "bizi" kurgulamak için bir araç olarak kullanılmaya açık olduğu literatür tarafından bilinmektedir ve bu nokta da yeni çalışmalara açıktır.

Gelecekteki çalışmalar açısından, sadece Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk yazarların romanlarındaki "öteki" imajları değil, birbiriyle çatışma yaşayan diğer toplumlardan/uluslardan yazarların romanlarındaki "öteki" imajları da karşılaştırmalı biçimde incelenmeye adaydır. Bu tür çalışmalarda büyük olasılıkla dil engeli ile karşı karşıya gelinecektir. Bu noktada, karşılaştırmalı "öteki" incelemelerinin iki farklı ülkeden/toplumdan araştırmacılar (örneğin bir Türk araştırmacı ile bir Yunan araştırmacı) tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmesi de bir seçenek olarak belirmektedir. Ayrıca, "öteki" imajlarına dair karşılaştırmalı roman incelemeleri aynı toplumun/ulusun içerisindeki sınıfsal, kültürel ve ideolojik farklılıklara ışık tutabilecek nitelikte de olabilir. Bu konuların ele alınacağı çalışmalarda aynı toplumdan/ulustan farklı eğilimlere sahip yazarların romanları karşılaştırmalı olarak incelenebilir. "Ötekini" inceleyecek çalışmalarda ise aynı toplumdan/ulustan farklı eğilimlere sahip roman yazarlarının "karşı tarafı" sunma biçimleri de karşılaştırmalı olarak incelenebilecek niteliktedir. Milas, Demiröz ve Türkeş gibi yazarlar bu tür incelemeleri gerçekleştirmişlerdir. Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum romanları konusunda, sadece "öteki" imajlarına odaklanmış çalışmalar değil, bu çalışmada incelenen iki yazardan daha farklı bakış açılarına sahip olup cinsiyet eşitliği ya da savaş karşıtlığı gibi değerlere öncelik verme eğilimleri olan Kıbrıslı Türk ve Rum roman yazarlarının eserleri de karşılaştırmalı incelemeler için cazip olabilecektir. Literatürde bu tür romanları karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bunun yanında, literatürde hem Kıbrıs Rum hem Kıbrıs Türk romanında "karşı tarafa" dair farklı eğilimleri saptamaya dönük çalışmaların sayısı fazla değildir. Örneğin, Aylanç ve Bozkurt vd. gibi yazarlar Kıbrıs Türk romanında iki toplum arasındaki

ilişkilere dair farklı eğilimleri ortaya çıkaran çalışmalar yapmış, Kallousia ise Kıbrıs Rum romanındaki Türk/Kıbrıslı Türk imajlarını incelemiştir. Ancak, benzer konulara ışık tutan yazarların sayısı henüz gözle görülür biçimde artmış değildir. Bu çalışmada ele alınan iki romanın genel çizgileri kendi taraflarının resmî ideolojileri ile uyumludur. İki taraftan resmî ideolojiler ile çelişen romanların incelenmesi de literatür açısından anlamlı olacaktır.

Notlar

- 1 Roman'ın Türkçe tercümesi mevcut olmayıp, çalışmanın yazarının Yunanca bilmesi vesilesiyle eserin özgün hali incelenmiştir. Roman ilk kez 1989 yılında Theopress tarafından basılmış olup bu çalışmada yararlanılan baskısı 2007 yılına aittir.
- 2 Yazar ve Kıbrıs Türk edebiyatının diğer önde gelen isimleri hakkında bilgi için bkz: Hakeri (2004).
- 3 Romanlarda “öteki” ile “biz” kurguları genellikle birbirleriyle bağlantılıdır. “Bizim” kim/ne olduğu “ötekinin” kim/ne olmadığı üzerinden kurgulanarak geliştirilir. Ayrıca, “öteki” imajı “biz” bilincini güçlendiren bir unsur olarak araçsallaştırılabilir. Bu husustaki Ayrıntılar için bkz: Biricik (2021).
- 4 Osmanlı romanı üzerine bir inceleme için bkz: Gökalp (1999).
- 5 Panagiotis Soutsos'un Yunan edebiyatına olan katkıları hakkında ayrıntılar için bkz: Akyay (2022).
- 6 Bahse konu eserin Latin harfleriyle baskısı 1943 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.
- 7 Bahse konu romanın Latin harfleriyle baskısı 1945 yılında Semih Lütfi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.
- 8 Roman hakkında güncel bir çalışma için bkz: Anık (2019).
- 9 Nazım Hikmet Ran'ın romanlarına dair genel bir inceleme için bkz: Bakır (2022).
- 10 Yazarın bir diğer romanının incelenmesi için bkz: Karabulut (2020).
- 11 Kıbrıs Türk edebiyatı üzerine kapsamlı incelemeler için ayrıca bkz: Atun ve Fevzioğlu (2004), Atun (2010) ve Bozkurt vd. (2019).
- 12 Hasan Bulliler destanı için ayrıca bkz: Gümüştam (2013).
- 13 Kıbrıs Rum romanında yaygın olarak görülen bu eğilimin Kıbrıs Rum resmî ideolojisinin Kıbrıslı Türklerin anavatan Türklerinden “farklı” oldukları yönündeki propagandasıyla örtüştüğü düşünülebilir. Kıbrıs Rum resmî ideolojisi hakkında detaylar için bkz: Kızılyürek (2005), Loizides (2007) ve Peristianis (2008).
- 14 Osmanlı İmparatorluğu'ndaki son dönem düşünce akımları ve Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkma süreci için bkz: Demirağ, 2005; Çete, 2017. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Batılılaşma çabaları-ninedebiyattaki yansımaları için bkz: Korkmaz (2014).
- 15 Gaziöğlü'nün romanında Yunan/Rum “ötekinin” Türklere uyguladığı şiddetin bir grubu bir amaç karşısında yıldırarak dirençsiz bırakma amacını güden türde bir şiddet olarak resmedildiğini iddia etmek mümkündür. Bu türden şiddetin ve ona yönelik direncin edebiyattaki çeşitli yansımaları için bkz: (Karadağ, 2016: 9-10).
- 16 Kalamaras" Kıbrıslı Rumlar arasında, Yunanlıları tanımlamak için “lüzumsuz masa başı işlerde çalışan kişi” anlamında kullanılan aşağılayıcı bir kelimedir (Ioannidou, 2004: 47). “Kalamara” ise bu kelimenin seslenme halidir.
- 17 Tarihsel olgulara baktığımız zaman, Türkiye ile Yunan Cuntasının Kıbrıs Sorununun çözülmesi için çeşitli görüşmeleri olmakla birlikte Ankara bu görüşmelerde temkinli ve Atina'ya karşı güvensizdir. Ayrıca, 1974 çarpışmaları ve sonrasında Cuntanın çöküşü böyle bir birlikteliğin olmadığına dair göstergeler olarak değerlendirilebilir (ayrıntılar için bkz: Kıralp, 2018). Dolayısıyla Onoufriou'nun “Cunta ile Ankara'nın birlikte hareket ettiklerine” dair ifadeleri olgusal olmaktan ziyade tepkisel olarak değerlendirilebilir.
- 18 Stilianos Patakos Yunan Cuntasının Başbakan Yardımcısı olarak görev yapan, darbenin önde gelen isimlerindedir. Ayrıntılar için bkz: Pechlivanis (2021).
- 19 Yunan Cuntasının darbesi 21 Nisan 1967 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Darbecilerin siyasal yönelimleri için bkz: Klapsis vd. (2020).
- 20 George Ball, Dean Acheson ve Cyrus Vance ABD hariciyesinin önde gelen isimlerinden olup Kıbrıs'ta NATO istikrarını ve Türkiye-Yunanistan barışını gözetken çözümler bulmaya çalışmışlardır (bkz: Kıralp, 2019).
- 21 Romanın güncel bir incelenmesi için bkz: Göz (2020).
- 22 Detaylar için bkz: Papadakis (2000).
- 23 Toplumların 1974 sonrasındaki yurt ve kimlik algıları için bkz: Kızılyürek (2002) ve (2005).

Yazarların katkı düzeyleri: Makale tek yazarlıdır.

Contribution Rates of Authors to the Article: The article is single-authored.

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Financial support: No financial support was received for the study.

Çıkar çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Conflict of Interest: The author declared no conflict of interest.

Kaynakça

- Adivar, H. E. (1943). *Vurun kahpeye*. Remzi.
- Adivar, H. E. (2014). *Ateşten gömlek*. Can.
- Akpınar, S., & Şahin, B. (2017). Orhan Pamuk romanlarında “öteki”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(11), 330-344.
- Apaydın, T. (2016). *Toz duman içinde*. Literatür.
- Akgün, S. (2012). 1942-1943 arası dönemde Kıbrıs Türk kimliğinin ilk kurumsallaşmahareketleri. *Electronic Turkish Studies*, 7(3).
- Akyay, B. (2022). Yunan şair Georgios Zalokostas ve 1826 Mesolongi kuşatması hakkındaki şiiri: “To Mesologgion”. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi-Trakya Üniversitesi*, 11(2), 311-380.
- Alp, K. (1966). *Kıbrıs anemonları*. Ada Tepe.
- Altıntaş, Ö. (2021). İlk Türk popüler edebiyat eserlerinde çeviri yoluyla milli kimlik inşası. *Folklor/Edebiyat*, 27(107), 839-855.
- Angın, Z. (2022). Peyami Safa’nın eserlerinde “biz” ve “öteki” kavramlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kare*, (14), 21-30.
- Anık, M. (2019). Halka karşı entelektüel, entelektüele karşı halk: Birbirine ‘Yaban’ iki kesim. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 9(17), 165-188.
- Athanasopoulos, H. (2001). *Greece, Turkey and the Aegean Sea: A case study in international law*. McFarland.
- Atun, S., & Fevzioglu, B. (2004-2008). *Kıbrıs Türk edebiyatında öykünün 107 yıllık kronolojik-antolojik tarihsel süreci, Cilt I, II, II*. Samtay.
- Atun, S. (2010). *Kıbrıs Türk edebiyatı*. Samtay.
- Aylanç, M. (2016). İsmail Bozkurt’un romanlarında realist roman kişileri ve karakterizasyon. *Folklor/Edebiyat*, 22(87), 43-52.
- Aylanç, M. (2017). *Kıbrıs Türk romanında eserler sözlüğü*. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi.
- Aylanç, M. (2018). Kıbrıs Türk romanında savaş karşıtlığı ve hümanist yaklaşımlar. *Journal of International Social Research*, 11(55), 54-65.
- Bakır, S. (2022). Nâzım Hikmet’in romancılığı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (74), 296-304.
- Balıkcıoğlu, E. (2021). İngiliz emniyet raporu ışığında Türk Mukavemet Teşkilâtı’nın (TMT) örgütsel nitelik ve yapısının değerlendirilmesi (1957-1958). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6(Spec. Iss.), 116-144.

- Ballıkaya, N., & Uğurlu, S. B. (2022). Görev duygusu ve soy takıntısı: Murtaza ve Zebercet tiplerine karşılaştırmalı bir bakış. *Folklor/Edebiyat*, 28(111), 769-790.
- Balyemez, M. (2022). Kıbrıs Sorunu'nda önemli bir girişim: Kıbrıs Türktür Partisi ve Demokrat Parti ile ilişkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 1709-1728.
- Baykara, B. (1973). *Kanayan toprak*. Milliyetçi.
- Biricik, I. (2020). Romanlarda ötekileştirilen kimlik: Dış Türkler. *Türkoloji Dergisi*, 24(1), 8-28.
- Bozdoğan, A. (2008). *Romanda Türkiye Dışındaki Türk Dünyası*. Akçağ.
- Bozkurt, İ. (2002). *Bir gün belki*. Cem.
- Bozkurt, İ., Karakartal, O. & Solak, N. (Ed.) (2019). *Kıbrıs Türk edebiyatı tarihi (1571-2017), Dördüncü Cilt: Roman*. KİSBU.
- Bulut, B. (2022). “Ben ve öteki” bağlamında Yakup Kadri'nin Sodom ve Gomore romanında yabancı askerler. *İstanbul University Journal of Sociology*, 42(1), 237-259.
- Coetzee, J. M. (1980). *Waiting for the Barbarians* [Barbarları Beklerken]. Secker & Warbug.
- Conrad, J. (1899). *Heart of Darkness* [Karanlığın Kalbi]. Blackwood's Magazine.
- Çete, A. (2017). Rigas Velestinlis ve Namık Kemal'de Osmanlıcılık düşüncesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 113-128.
- Demirağ, Y. (2005). Pan-ideologies in the Ottoman empire against the West: From pan-Ottomanism to pan-Turkism. *The Turkish Yearbook of International Relations*, (36), 139-158.
- Demirözü, D. (2003). İlk dönem Yunan romanında (1834-1880) öteki imajı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43(1), 169-194.
- Demirözü, D. (2007). *Savaştan barışa giden yol: Atatürk-Venizelos dönemi Türkiye-Yunanistan ilişkileri*. İletişim.
- Demiryürek, M. (2009) Hafız Cemal ve Christodoulos Tsiapouras'a göre Hasan Bulliler (1894-1896), *Turkish Studies*, 4(8), 1044-1054.
- Demiryürek, M. (2011) A novel on the Cyprus problem: Small wars, *LAÜ I. Uluslararası Tarih Kongresi*, 469-476.
- Demiryürek, M. (2016) Türk dünyasını tanıtıcı ve birleştirici rolü bağlamında roman, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 39, 93-113.
- Drosiotti, K. (2022). Anti-ethnic hegemony, identity construction and political complicities. *European Education* [early access]. DOI: 10.1080/10564934.2022.2135103.
- Dündar, F. (2021). Halide Edib Adıvar'ın Ateşten Gömlek adlı romanında “biz” ve “ötekiler”. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (5), 344-353.
- Gazioğlu, A. (1975). *Kıbrıs'ta aşk ve savaş*. Efes.
- Gazioğlu, A. (2000). *İngiliz yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952), Enosis çemberinde Türkler: Bugünlere gelmek kolay olmadı (1)*. CYREP.
- Georgiou, C. (2002). *Arhipelagos: İ Pagida* [Takımadada: Tuzak]. Livani.
- Gümüşatam, G. (2013). Kıbrıs Türkleri'nin eşkıyalık destanı Hasan Bulliler'in metindilbilimsel tutarlılık ve bağdaşıklık görünüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 8(13).
- Gündüz, O. (2007). Yakın dönem tarihsel romanlarda çatışma alanları ve tarihsel romanların “ulusal kimlik” edinmedeki rolü. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(35), 135-156.

- Güney, A. (2004). The USA's role in mediating the Cyprus conflict: A story of success or failure?. *Security Dialogue*, 35(1), 27-42.
- Güntekin, Y. N. (1945). *Yeşil gece*. Semih Lütfi.
- Gökalp, G. G. (1999). Osmanlı dönemi Türk romanının başlangıcında beş eser. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 185-202.
- Gökçek, A. (2022). Timothy Mo'nun Ekşi-Tatlı (Sour Sweet) ve Kazuo Ishiguro'nun Çocukluğumu Ararken (When We Were Orphans) Romanlarının Edward Said'in Öteki Kavramı Bağlamında İncelenmesi. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 10(28), 227-242.
- Göz, K. (2020). *Vurun Kahpeye* ve *Cemile* bağlamında tip ve karakterlerin karşılaştırmalı incelemesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 539-551.
- Hakeri, H. B. (2004). *Kültürümüzde sanatçılar ve yazarlar isimler sözlüğü*. Hakeri.
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Ed.). (2012). *The invention of tradition*. Cambridge University Press.
- Houellebecq, M. (2015). *Soumission* [Teslimiyet]. Flammarion
- Ioannidou, E. (2004). On language and ethnic identity among Greek Cypriot students. *Cyprus Review*, 16(1), 29-52.
- Ioannou, G. (2020). *The normalisation of Cyprus' partition among Greek Cypriots: Political economy and political culture in a divided society*. Springer.
- Jackson, C. M. (2021). Ethnic protection rackets: Turkish Cypriot statebuilding before 1974. *Civil Wars*, 23(4), 520-544.
- Jones, S. (2008). *Small wars*. Random House.
- Kallousia, M. (2007). Strangers at home: Images of Turkish-Cypriot 'others' in contemporary Greek-Cypriot fiction. *Études helléniques/Hellenic Studies*, 15(2), 287-296.
- Karabulut, M. (2020). Talip Apaydın'ın "Sarı Traktör" romanında yapı ve izlek. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 24-33.
- Karadağ, M. (2016). Peter Weiss'deki mitik direnme eyleminin halk edebiyatımızdaki ortak yanları. *Folklor/Edebiyat*, 22(86), 9-28.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1932). *Yaban*. Muallim Ahmet Halit.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1966). *Sodom ve Gomore*. Bilgi.
- Kata, M. (2019). Ahmet Gazioğlu. İçinde: Bozkurt, İ., Karakartal, O. & Solak, N. (der.) *Kıbrıs Türk edebiyatı tarihi (1571-2017)*, Dördüncü Cilt: Roman. KİSBÜ.
- Katsikas, S., & Dimitriadis, S. (2021). Muslim converts to Orthodox Christianity during the Greek War of Independence, 1821–1832. *European History Quarterly*, 51(3), 299-323.
- Katselli, R. (1979). *Prosfigas ston Topo mou: Kypros 1974* [Kendi Vatanımda Mülteci: Kıbrıs 1974]. Hrisopolitissa.
- Kazamias, A. (2022). Dependence and transposition: Orientalist representations of the Arabs in modern Greek culture. *Journal of Greek Media & Culture*, 8(2), 161-184.
- Kaya, Ş. (2019). Türk roman eleştirisinde iki kadın: Suat Derviş ve Behice Boran'ın Tatarcık roman eleştirilerinin karşılaştırmalı analizi. *Folklor/Edebiyat*, 25(98), 387-404.
- Kıralp, Ş. (2014). *National identity and elite interests: Makarios and Greek Cypriot nationalism (1967-1974)*. [Doctoral dissertation] Keele University.

- Kıralp, Ş. (2018). 1967-1974 Döneminde Kıbrıs sorunu ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs politikaları/ The Cyprus question in the period 1967-1974: Turkish and Greek policies on Cyprus. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), 444-460.
- Kıralp, Ş. (2019). Defending Cyprus in the early postcolonial Era: Makarios, NATO, USSR and the NAM (1964–1967). *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21(4), 367-386.
- Kızılyürek, N. (2002). *Milliyetçilik kaskacında Kıbrıs*. İletişim.
- Kızılyürek, N. (2005). *Birleşik Kıbrıs cumhuriyeti: Doğmamış bir devletin tarihi*. İletişim.
- Kınacı, C. (2013). Kazak Sovyet edebiyatında Adaskandar (Yolunu Şaşırınlar) ve Möldir Mahabbat (Saf Aşk) romanları ekseninde gerçeğin kurgulanması ve Sovyet gerçekçiliği. *MTAD*, 11 (2), 95-111.
- Killoran, M. (2021). Nationalism and embodied memory in Northern Cyprus. In *Cyprus and its people* (pp. 159-170). Routledge.
- Klapisis, A., Arvanitopoulos, C., Hatzivassiliou, E., & Pedaliu, E. G. (Ed.). (2020). *The Greek Junta and the international system: A Case Study of Southern European Dictatorships, 1967-74*. Routledge.
- Kolcu, A. İ. (2002). Türk dünyasında roman. *Hece (Türk Romanı Özel Sayısı)*, 65(67), 89-99.
- Korkmaz, R. (Ed.). (2014). *Yeni Türk edebiyatı el kitabı: 1839-2000*. Grafiker.
- Kornioti, N. (2020). The island of Cyprus, sovereignty, and international law in the early decades of British rule (1878-1923). *Cyprus Review*, 32(2), 105-128.
- Levent, N. A. (1977). *Sen de direneceksin*. Işık.
- Meleagrou, I. (1981). *Proteleftea ora* [Sondan bir önceki saat]. Kedros.
- Milas, H. (2000). *Türk romanı ve "öteki": ulusal kimlikte Yunan imajı*. Sabancı Üniversitesi.
- Mukanov, S. (2009) *Adasqandar*. Jazuşşı.
- Mushtaq, H. (2010). Othering, stereotyping and hybridity in fiction: A Post-colonial analysis of Conrad's Heart of Darkness (1899) and Coetzee's Waiting for the Barbarians (1980). *Journal of Language and Literature*, (3), 25-30.
- Onoufriou, A. (1989). *I gi pou mas egennise* [Bizi Doğuran Toprak]. Theopress.
- Papadakis, I. (1993). *Perceptions of history and collective identity: A study of contemporary Greek Cypriot and Turkish Cypriot nationalism*. [Doctoral dissertation] University of Cambridge.
- Papadakis, Y. E. (2000). Memories of walls, walls of memories. *MOM Éditions*, 31(1), 231-239.
- Pechlivanis, P. (2021). An uneasy triangle: Nicolae Ceauşescu, the Greek Colonels and the Greek Communists (1967-1974). *The International History Review*, 43(3), 598-613.
- Peristianis, N. (2008). *Between nation and state: nation, nationalism, state, and national identity in Cyprus*. [Doctoral dissertation] Middlesex University.
- Pipitziou, I. (1995). *Orfani tis Xiou-Thriamvos tis aretis* [Sakız adasının öksüzü-Erdemin zaferi]. Kosta kai Eleni Ourani.
- Prizel, I. (1998). *National identity and foreign policy: Nationalism and leadership in Poland, Russia and Ukraine*. Cambridge University Press.
- Ran, N. H. (1967). *Yaşamak güzel şey be kardeşim*. Adam.
- Soutsos, P. (1996). *O Leandros*. Kosta kai Eleni Ourani.
- Soutsos, A. (1994). *Eksoristos tou 1831 Komikotragikon Istorima* [1831 Sürgünü-Trajikomik Anlatı]. Kosta kai Eleni Ourani.

- Tekin, H. (1998). *Yeşil adanın çocukları*. T.C. Kültür Bakanlığı.
- Türkeş, Ö. (2003). *Genel bir bakış*. İçinde: Balabanlılar, M. (Der.). *Türk romanında Kurtuluş Savaşı*. Türkiye İş Bankası.
- Udasmoro, W. (2018). Othering and selfing: Reading gender hierarchies and social categories in Michel Houellebecq's novel *Soumission*. *Humaniora*, 30(1), 1-9.
- Wodak, R., Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K. (2009). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh University Press.
- Yaşın, Ö. (1970). *Mücahitler*. Savaş.
- Yaşın, M. (2003). *Sınırdışı saatler*. Adam.
- Yaşın, N. (2002). *Üzgün kızların gizli tarihi*. İletişim.
- Yeniasır, M., Gökbulut, B., & Tamer, İ. (2020). Ahmet Gazioğlu'nun Kıbrıs' ta aşk ve savaş adlı romanına 1974 Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'nın yansımaları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (43), 149-182.
- Yorgancıoğlu, O.M. (2007). *Köklerimiz nasıl sallandı*. Umay.
- Yorgancıoğlu, O. M. (2009). *Köklerimiz tek tek sökülüyor*. Canbulat.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).